

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., $\frac{1}{2}$ an
6 cor., $\frac{1}{4}$ an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., $\frac{1}{2}$
an 9 fr., $\frac{1}{4}$ an
4 fr. 50 cm.

Se apare în fiecare
Sămbătă

Unirea

Inserțiuni:

Un șir garmond:
odată 14 fil., a doua
oară 12 fil., a treia
oară 10 fil.

Tot ce privește școala
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirii”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.**Anul XIX.****Blaj, 20 Noembrie 1909.****Numărul 45.****Din mizeriile școlilor noastre.**

— din cercuri învățătoresci. —

Suntem în preajma sinodului. Din acest prilej aflăm cu cale a scoate în relief unele lucruri slabe, cari dăinuiesc în învățământul nostru popular. O fac aceasta și pentru împrejurarea, că în Circularul metropolitan de sub Nrul 7800/1909 sub aliniatul 5, aflăm, că și: *chestiunea școlilor populare gr.-cat. din Arhidieceză*, — încă va forma obiect de discuție în acest sinod. Iar pentru a se ști din ce punct să pornească discuția, eră necesară o icoană fidelă a stării școlilor și învățământului nostru din provincia metropolitană. Spre scopul acesta s'au lansat tuturor parohiilor blanchete cu câte 22 întrebări, cari după caracterul lor le putem împărți în trei feluri, referitoare la copiii obligați a cerceta școala, la aplicarea și dotarea învățătorilor, și la starea reală a școlilor.

Intregindu-se acestea tipărituri vor trebui trimise protopopilor districtuali, cari vor trebui să le supună spre desbatere sinoadelor protopopești. În acestea, — luându-se despre desbatere — „protocol separat în care sinodul protopopesc va avea să se declare cu privire la scăderile și piedecile mai momentuoase, de cari crede, că suferă școlile populare din acel district și că ce remedii și mijloace s'ar putea aplica pentru delăturarea acelor scăderi și pedeci.” — „Protocolul acesta — glăsuște mai departe circularul metropolitan — dinpreună cu toate coalele din parohii cuprinzând datele despre instrucția populară din respectivul district protopopesc, va avea să ni-se substearnă cât se poate mai curând.

Acestea ar fi dispozițiunile ce s'au luat din partea superiorității bisericești pentruca înainte de ținerea Sinodului să se poată statori

icoana stării reale a școlilor. Și numai cunoscând aceasta să se poată intra în meritul chestiunii.

Nu știm ce răspunsuri să vor da întrebărilor din Chestionar, e fapt însă, că multe din sinoadele noastre protopopești și-au ținut adunările de toamnă și așa în acestea nu se mai poate discuta nimic.

Este însă altă chestie, cu care vrem să ne ocupăm.

Răspunzându-se la întrebările Chestionarului împărțit preoților noștri, vom ști ce-i drept numărul elevilor obligați a cerceta școlile din Arhidieceză, vom cunoaște starea școlilor, vom vedea numele și dotațiunea învățătorilor, *dar nu vom ști nimic, absolut nimic* despre starea învățământului nostru confesional. Și eu cred, că lucrul acesta eră cel mai cardinal. Trebuie să știm, că ce se face în școlile, cari au întregire, ce în cele cari n-au — și nici nu vor căpăta, ca să vedem intru cât mai merită, să ne batem capul cu crearea unor mijloace nouă de susținere? Trebuie să vedem, ca prin făcerea destul noui legi, oare nu se calcă interesele neamului și bisericii? Să cercăm, că oare învățătorii noștri, cari sunt încă slujbași confesionali, intru cât respectează ordinele și poruncile superiorității noastre bisericești, și intru cât nu? Să le cercăm zic toate acestea, și numai atunci vom putea avea adevărata icoană a școlilor și învățământului nostru confesional gr.-cat. Ba eră foarte corect, dacă însuș chestionariul s'ar fi întins în direcțiunea aceasta, și dacă răspunsurile ar fi fost cât de scrupuloase. Căci nimic nu eră mai corect decât a pune acolo încă următoarele întrebări:

Prin satisfacerea art. de lege XXVII, nu sunt neglijate drepturile și interesele bisericii? Care ar fi strictul necesar pentru facerea destul, pentruca învățătorii în hiperzelul lor să nu treacă marginile? Introdusu-s'a în școală orariul

edat de superioritatea noastră bisericească? Urmează-se intru toate planul nostru de învățământ? Folosescu-se manualele prescrise de comisiunea noastră școlastică? etc.

Mulți vor crede de superflue toate acestea. De fapt însă nu este așa.

Noua lege a adus mari încurcături atât între susținătorii de școale, cât și între cei ce trebuie s'o execute. Comunele noastre bisericești sunt foarte puține, cari își pot susține școlile. Intregirea dela stat se da numai pe lângă condițiunile, ca în școlile acelea materialul de învățământ să se propună numai după planul, din manualele și cu recvizitele aprobate de Ministru de culte și instrucțiunea publică (v. §. 20, art. de lege XXVII. din 1907.)

Și ce fac învățătorii noștri? Să apucă și introduc în școlile noastre confesionale cărți cu texturi paralele, ori manuale pur ungurești, făcând instrucția din cele patru obiecte numai în limba maghiară. Aceasta e un adevărat abuz, care produce multă nerânduială în uniformitatea ce ar trebui se existe în învățământul din întreaga Arhidieceză? Căci e mare deschilinire a propune materialul celor 4 obiecte în esența și numai în oarele prescrise pentru convorbirea maghiară, — a-l propune paralel — și a-l propune numai ungurește și în oarele obiectelor respective, sporind astfel numărul oarelor pentru instrucția maghiară, care și așa e prea mare. Pe când altceva ar fi dacă superioritatea bisericească ar lua frânele controlării mai aspru în mână. Atunci ar putea pune capăt acestui exces, care da un avans prea mare maghiarizării complete.

Ar fi de dorit deci, ca protopopii noștri, — ca inspectori districtuali, — în toate vizitațiunile ce le fac, să fie sub rezponsabilitate proprie constrânși, a cercă ma-

nualele ce se folosesc în fiecare școală din cercul său, și a face raport senatului arhidiecezan. Iar întru cât ar observa neregularități din partea unuia sau altuia imediat să fie tras în cercetare și pedepsit. Căci precum Ministrul are drept a cenzură manualele, tot așa superioritatea bisericească, cele aprobate și permise ori prescrise de ea le poate impune în cercul său de jurisdicțiune. Și precum Ministrul are drept să-i pedepsească pe ceice nu să supun ordinelor sale, tot astfel autoritatea bisericească, poate lua la răspundere pe ceice nu respectază dispozițiunile date de ea.

Fiecare învățator să fie constrâns a se ține de planul dat de Conzistorul său, și numai în cadrul oarelor statorite tot de acesta. Să nu fie iertat, după cum cum să întâmplă azi, că în cele mai multe școli de-a noastre să propune după planul de învățământ prescris de stat.

Oarele de asemenea le fac învățătorii după cum îi taie capul, le duc la inspectoratele regești spre aprobare, deși comisiunea școlastică a edat Orariu pentru școlile noastre cu 1, 2 și 3 învățatori, — în text paralel. — Acum dacă cineva vrea să câștige aprobarea, — care pentru ceice cer întregirea dela stat e necesară — pentru ce să nu ducă acesta?! — Să nu creadă nime, că dacă îl va face el însuș, doar iar găsi vre-o potriveală mai bună.

O adevărată plagă s'a dovedit pentru școlile noastre §. 18 din lege, unde se zice, că dacă părinții sau tutorii copiilor doresc ca instrucția să se facă în limba maghiară, atunci Ministrul de culte și instrucțiunea publică poate dispune ca limba de propunere să fie cea maghiară. Spre scopul acesta după §. 40 din „Indrumarea“ Ministrului, care explică legea, se zice, că: comisiunile administrative, din an în an îndrumă din ședința din luna Iulie, artiștii comunale, a acelor comune în cari nu este școală cu limba de propunere maghiară... face consemnarea după nume a copiilor... a căror instruire în limba maghiară o doresc părinții ori tutorii lor, să o trimită inspectorului de școli reg. pe lângă răspundere în fiecare an până în 20 August. Inspectorul de școală reg. acestea consemnări le supracenzurează și conform necesității face raport către ministru de culte și instrucțiune publică, pentru or-

dinarea propunerii în limba maghiară“.

Prin dispozițiunea aceasta de comun părinții eventual tutorii sunt duși pe ghiață, căci foarte mărginit trebuie să fie cineva, ca se zică, că în limba lui maternă n-ar vrea să-i învețe copilul. Li-se pun întrebări foarte confuze, la cari el dă un anumit răspuns. Urmează apoi ordinul. — Iar până se fac demersuri pentru rectificări e târziu. — Toate măsurile ce să ieau ulterior sunt zadarnice. Ș'apoi deși zice legea că — elevilor, cari nu știu limba maghiară să li-se predeie instrucțiunea și în limba lor maternă“ — (v. §. 18, art. XXVII), — limba românească e eliminată cu totul. — Ba ce e mai mult în școlile noastre confesionale românești, susținute de biserica gr.-cat., limba românească nu figurează nici barăm ca studiu ordinar și obligat, deși ordinațiunea ministerială din 27 Maiu 1908, Nrul 63.406. zice că: în școlile cu limba de propunere maghiară, unde sunt elevii în majoritate români, *limba română trebuie propusă românește.*

Ar mai fi multe de înșirat, fiindcă multe sunt — mizeriile noastre, și slăbiciunile omenesti în chestia școlilor și învățământului. — Le lasăm de-o camdată, fiindcă scopul ne eră a arăta cele mai grele și neiertate, cari acum dela Maritul Sinod așteaptă delăturare grabnică. Noi le-am arătat cei chemați să-și facă datorința.

Articolii jignitori din „Gazeta Transilvaniei.“

Cu datul de 17 Noemvrie a. c. trimisescm Onoratei Redacții dela „Gazeta Transilvaniei“ articolul de mai jos intitulat „Ce vrea „Gazeta“?, pe lângă următoarea comitivă:

»In alăturare Vă trimit un articol, ca răspuns la articolii jignitori apăruiți în nrul 236 al „Gazetei“, pe care o redactați, cu rugarea, ca să binevoiți a-l publica în unul din numerii cei mai de aproape ai ei. Sunt de părerea, că »ubi ortus est error, ibi moriatur.«

»Când o fac aceasta mă bazez pe *loialitatea*, care trebuie să caracterizeze pe orice om, și pe principiul de drept, ca: *audiatur et altera pars.*

»Ca să capăt răspunsul urgent, alătur aci marce postale în preț de 1 cor., că să-mi telegrafați, dacă vreți să publicați răspunsul ori nu, și dacă da, în care zi?

Ca răspuns la scrisoarea aceasta am primit Vineri în 19 a. c. la 10 oare a. m. o telegramă, în care se spunea: »merge scrisoare și dăm o notiță în ziar.«

Dar după ce scrisoarea promisă n'a sosit și notița făgăduită încă nu s'a luat până astăzi, Sâmbătă în 20 c. înainte de amăzi — de aceea, eu, care eram de principiul, ca acolo să se dea rectificarea, unde s'a făcut și greșala, mă văd nevoit să public numitul articol în nrul de acum al Unirii, deoparte din motivul, că fiind »Unirea«, ca foaie săptămânală, nu l-ar putea publica decât numai în nrul din 27 c.; iar de altă parte, fiindcă numărul acela va trebui să se ocupe cu hotărârile sinodului arhidiecezan din 23 c.

De aceea:

Ce vrea „Gazeta“?

Mă obișnuisem până mai ieri-alaltăieri, să văd în „Gazeta Transilvaniei“ o foaie *cumpătată* și mai pe sus de toate *consecventă*, carea cunoscând lipsele și nevoile poporului românesc de aci, se siliă, după puteri, să le acopere. Eră pe atunci mâna venerabilului gazetar Dr. Aurel Mureșianu, care ținând la tradițiile foii, pe care o dirijă, nu riscă nici o frază, ci chibzuia și cumpănia bine tot ce publică

După moartea Nestorului gazetarilor noștri, „Gazeta“ a ajuns pe mâni mai tinere. Schimbarea s'a simțit și în redactare, dar le-am trecut toate cu vederea, aducându-mi aminte de ce se roagă psalmistul, când zice, ca Dumnezeu să-i treacă cu vederea *greșelile tinerețelor* lui. Și cu atât mai vartos n'am făcut capital din scăderile, ori la adevăr grăind, din neexactitățile în lucruri bisericești, cari se strecurau prin foaie, fiindcă eram obișnuit să văd neexactități de acestea și prin alte foi de ale noastre, și fiindcă știam, că singurele chestii, la noi la Români, în cari se poate amesteca și asupra cărora poate discuta oricine, sunt chestiile religioase. Aceasta nu eră și nu e ceva nou, fiindcă fusese și pe vremea lui Horațiu, când toți se credeau competenți în ale poeziei: *„scribimus indocti doctique poemata passim“*, — și pe vremea s-lui Ieronim, când toți își arogau dreptul de a tălculi scriptura: *„Quod medicorum est promittunt medici, tractant fabrilis fabri, sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant... Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi praesumunt, lacerant, docent, antequam discant.“*

N'am putut însă să-mi stăpânesc indignarea și scârba, ce o am simțit, când am cetit articolii „Știința oficială și libera gândire“ și „Anarhistul“ din nrul 236—1909, și mai cu seamă când am văzut *concluziile* lor. *„Întreg cultul se va rezuma (acus) în muta admirațiune a marelui univers și om pământean nu va mai îndrăzni, ca în cărți naive și pline de povești copilărești (înțelege scriptura) să talmăcească vreodată pe Dumnezeu, antropomorfizând-ul“* — sfârșește articolul al doilea, care e ca un comentariu al celui dintâi; iar cel dintâi termină cu cuvintele: „Știința veșnică a fost în conflict cu religia; nu se poate crede în acelaș timp că pământul se învârtește și că nu se învârtește. Datoria omului de știință este de a nu ascunde adevărul și de a lovi fără cruțare în credințele supranaturale. Ar fi timpul ca și oamenii noștri, liberi gânditori, loiali, să se organizeze între ei pentru a duce o luptă sistematică contra *credințelor supranaturale* cari apasă omenirea de mii de ani, căutând a vulgariza adevărul, binele și frumosul“ — Adevărat, că articolul acesta din urmă nu e al Gazetei, ci al dlui prof. univ. Dr. N. Leon, pe care însă „Gazeta“ l-a reproduș din „N. R. R.“ fără comentariu, ori mai corect zis, *făcându-i comentariu în articolul „Anarhistul“*.

Motivul scârbei și al indignării mele a fost dublu: deoparte, pentru că eu, care eram dedat să văd, cetind lucruri rele, silința autorului de a-le *prezentă ca verosimile*, aci n'am văzut decât fraze bombastice; iar de altă parte, pentru că nu înțelegeam, pe cum nu înțeleg nici acum, *rostul național, politic pedagogic, științific ori religios* al articolelor pomeniți.

a) *Nu înțeleg rostul național și politic al articolilor.* Căci deși eu înțeleg, ca în timp de pace, să se tracteze prin foi de *specialitate* chestii religioase, pro și contra, nu înțeleg totuși, ca *astăzi*, la noi la Români din Ungaria, cari avem o mie și unu de năcazuri și cari suntem amenințați de o mie și una de primejdii și când așa de incurcată e situația politică, să vină o foaie românească *politică* și să propună adoptarea *ateismului*! Oare n'avea ce scrie Gazeta în *articoli de fond* despre îngrâșările noastre și despre înțelegerea noastră politică, ce trebuie s'o avem în situația de azi, decât numai teme religioase revoltătoare?

b) De asemenea *nu înțeleg rostul*, ce îl pot avea articolii aceia, *pentru educație sau din punct de vedere pedagogic*. Noi cunoaștem, din istorie, fericirea la care ajunsese poporul francez, când mintea i-a fost regină, dar *fără Dumnezeu*. În revoluția cea mare, după ce experimentaseră roadele civilizației ateiste, au trebuit să introducă, prin legea din 7 Maiu 1794 religioana civilă, propusă de Rousseau în „Contrat social“, că adecă fiecare cetățean trebuie să țină, că există Dumnezeu, vieată venitoare, răsplătirea celor buni și pedepsirea celor răi, etc., și știm și aceea, că tiranul Robespierre a trebuit să enunțe: „Națiunea crede în ființa supremă.“ Dorește așadar On. Redacție a „Gazetei“, ca poporul român, atât de greu încercat în decursul veacurilor, să mai învețe *pe cheltuielile sale* și aceea, că la ce poate ajunge un popor fără religie? Ori doară există vre-un popor bine situat, crescut fără religie? Dacă există într'adevăr un astfel de popor, mă rog să i-se spună numele, ca să-i urmărim pilda, fiindcă experimentările, pe cari eventual le-am face noi, de noi, ar putea fi prea costisitoare.

c) *Nu înțeleg nici rostul științific ori bisericesc al articolilor.* — Că nu au, și nu pot avea *rost bisericesc*, cred, că o înțelege și Onorata Redacție, pentru că și dânsa e de părerea — și bine face — ca în foi să nu se facă confesionalism, *anume*, ca să nu ne divizăm. Cum vine așadar aceeaș Redacție de face în foaia sa cel mai mare confesionalism posibil? Căci să mă ierte, în articolii pomeniți nu e vorbă de unit ori neunit, ci e vorbă de ceva mai mult, e vorbă de credincios și necredincios, și Gazeta ține parte necredinții. Crede așadar Onorata Redacție, că prin aceasta nu ne divizăm? Prea puțin ne prețuiește, ca să nu zică, că prea tare ne batjocorește! — Că apoi articolii de mai sus nu au nici *rost științific*, voi spune-o mai la vale, unde voi arăta lipsa de sinceritate și loialitate a Onoratei Redacții. — Până atunci să vedem *cinstea*, cu care s'a purtat autorul articolului „Anarhistul“ față de cetitorii săi.

d) *Cinstea?* Eu știam, că poporul românesc e creștin — vor fi, poate, și necredincioși *de sărbătoare* câte unul, unde și unde — și astfel știam, că creștini sunt și cetitorii Gazetei, și poate, că majoritatea vor fi preoți. Cum vine așadar autorul articolului să-i batjocorească pe banii lor? O astfel de cutezanță numai așa se poate explica: ori că autorul articolului a fost de părerea, că cetitorii săi sunt tot atâția *farisei*, cari mărturisesc credința cu gura, dar fără să o aibă și în inimă; ori că sunt o coată de *nebleșnici*, pe cari poți să-i batjocorești, fără să reageze. Ori cum se va lua lucrul, e o batjocură la

adresa cetitorilor. Și cu atât e o batjocură mai mare, și noi o simțim mai tare, fiindcă ea ne lovește în ce aveam atât de scump și la ce țineam atât de mult, în credința noastră, pentru că trebuia să știe și autorul articolului atâta psihologie, că cu atâta e mai mare indignarea, cu cât ți-e mai scump lucrul, în care ești lovit. De dovadă li puteau fi înverșunarea, cu care s'au purtat răsboaiele religioase, provenite din diferența de credință. — Pe lângă aceea, pentru ce nu ține seamă Onorata Redacție și de sărăcia noastră literară, carea pretinde, ca foaia să fie potrivită pentru toți? Căci dacă am fi un popor mare, cu o literatură vastă, atunci ar putea redacta Onorata Redacție, dacă așa li convine, și o foaie ateistă, fiindcă atunci cei *credincioși* și-ar putea abona foi de convingerile lor.

e) *Nu înțeleg în urmă nici sinceritatea și loialitatea*, ce o are Onorata Redacție față de prozeliții săi, ori față de ceice vrea să și-i facă prozeliți. Căci omul loial, chiar și când face prozelitism, nu se îndestulește numai cu simpla expunere a părerii sale, ci aceasta o și dovedește, ba le face cunoscute prozeliților săi și părerile contrare, pe cari, dacă poate, le combate, ca astfel înșuși să poată judeca și să nu-i poată arunca mai târziu în față lipsa de sinceritate. Și așa, Onorata Redacție, dacă a știut află în „N. R. R.“ articolul dlui Dr. N. Leon, trebuia să afle și ceea ce scrie dl Dr. N. C. Paulescu, profesor de fiziologie la facultatea de medicină din București (în broșura: „Noțiunile „Suflet“ și „Dumnezeu“ în Fiziologie.“ București 1905, Institutul de arte grafice „Eminescu“) și trebuia să afle și polemica dânsului purtată cu o cuminenție admirabilă împotriva părerilor evoluționiste ale dlui Dr. Leon și D. Voinav în „Convorbirile literare“ din 1906 și 1907, — și aflând, trebuia să spună, că dl Dr. Paulescu încheie discuția cu cuvintele: „După cum dlui Leon nu i-am răspuns cu epitete, — nici dlui Voinav nu i-am răspuns cu zeflemeaua, socotind, că asemenea feluri de discuție sunt nedemne de oameni de știință, și mai ales de profesori universitari, — și sunt meschine când subiectul discuției este atât de important, — când este vorba de *ultimele convulsii agonice ale materialismului zdrobit de loviturile victorioase ale adevăratei științe*, etc.“

Trebuia să afle și să spună și ceea ce zicea regretatul *Hașdeu* — evoluționist și el — despre dovezile evoluționismului în „Sic cogito“ ediț. III. „Cusurul cel mare al darwinismului, zicea el, dacă e în adevăr un cusur și nu altceva, este lipsa treptelor intermediare între specii. Oricât de multe ar fi asemănările curat anatomice și embriologice, totuși dela om până la măimută, fie goril fie cimpauz, e prea departe... Lipsind dară între om și măimută o treaptă intermediară chiar strict anatomică, necum fizică și psihică în acelaș timp, presupusa spită a neamului rămâne îndoielnică.“ Dar pentru aceea lui Hașdeu tot îi place darwinismul, și de aceea continuă: „Fie aceea spită a neamului oricum ar fi, miezul darwinismului e sănătos, e adevărat e plin de lumină, el așează principiul evoluțiunii progresive între ființe, și acest principiu e de ajuns.“

Cetind polemica dlui Dr. Paulescu din fascic. 7 al „Conv. liter.“ din 1907, trebuia să afle și aflând trebuia să spună Onorata Redacție prozeliților săi și enunțiația din 1903 a profesorului de zoologie dela facultatea

de științe din Paris, *Jves Delage*, în care zice: „Dacă ne punem pe tărâmul exclusiv al faptelor, trebuie să recunoaștem, că *formarea speciilor unele prin altele* (care teorie după părerea dlui Dr. Leon „a ajuns astăzi să stăpânească complet toate ramurile științifice“) *nu este dovedită*... Nu se află nimic în fapte, care să poată forța convingerea aceluia, cari refuză orice alte probe, decât cele trase din observație (pe cum și trebuie să fie, adang eu, fiindcă e vorbă de știință pozitivă). Dacă ar exista o ipoteză științifică alta decât descendența, pentru a explica originea speciilor. *mulți transformiști ar părăsi opinia lor actuală, ca pe una ce nu e deajuns dovedită*.

Dacă răsfoim apoi Onorata Redacție revista naturalistilor unguri: „Természettudományi Közlöny“, — ca să nu recurgă la reviste din streinătate — trebuia să afle și trebuia să spună prozeliților săi, că situația materialismului în zilele noastre nu e chiar de invidiat. Spre scopul acesta putea să citeze articolul materialistului *Dr. Gorka Sándor* din fascicola 424 a numitei reviste (an. 1904), în care spune, că *materialismul*, care învață, că toate lucrările psihice nu sunt altceva decât funcțiuni biologice de ale creierului, și-a trăit traiul, și trebuia să spună, că acest naturalist, după ce trece în revistă ipotezele, la cari au recurs Haeckel, Fechner, Spencer, Herbat și alții, continuă: „Bárhogy csűrjök-csavarjuk is a dolgot, az az egy bizonyos, hogy sem a lélekkel ellátott atomok (ipoteza lui Haeckel) sem az identitás tana (în virtutea căreia sufletul ar fi tot una cu trupul) nem birkózhatik meg a dualismussal (acesta e sistemul filozofilor creștini, cari pe lângă trup mai admit și suflet). Eredmény nélkülinek bizonyult tehát az a törekvés, mely a materialistikus felfogás megmentett romjaiból új világnézetet akart emelni.“ Și că: „Ha még egyszer visszapillantunk a különböző kísérletekre, melyek természettudományi alapon monistikus világnézetre törekedtek, az eredményt csak a lehangoftság érzésével jelezhetjük. A kísérletek egyike sem felelt meg valóban kielégítő módon azon követelményeknek, melyeket egységes világnézettől okvetetlenül meg kell kívánnunk.“ Și de aceea „e tény súlya alatt sokan a resignációtól alig zárkozhatnak el és többen arra a gondolatra jutnak, hogy talán egyáltalában nem lehet a régi kérdést egyedül a természettudományi tapasztalatok segítségével megoldani.“

În urmă, dacă răsfoim Onorata redacție adausul din 15 Martie a. c. al numitei reviste, află un articol scris despre „generația spontană“ de materialistul naturalist *Róna Jenő*, care, după ce înșiră toate ipotezele faurite pentru explicarea vieții pe pământ, și după ce expune experiențele din laboratorul Cavendish din Cambridge al fizicianului *Burke*, care cercase să producă ființe viețuitoare din materia anorganică cu ajutorul radium-ului — trăgea concluzia, că: „Az Aristoteles-féle ösnemzés tanát a tudomány előrehaladása megdöntötte; feltámasztották azonban újból, hogy vele az élet kezdetét megmagyarázzák. Bizonyosat e téren a tudomány feltárni nem tudott. Azon elméletek, melyek az ösnemzés tana körül a tudományos vitatkozások folyamán felszínre kerültek, talán közelebb visznek bennünket az élet mibenlétének megismeréséhez, sok új anyagot szolgáltatnak a gondolkodónak, de

a végokot, az élettelennek az első, az életet már magába záró fehértömegecskévé történő átalakulását meg nem magyarazzák“.

În urmă, dacă i-a plăcut Onoratei Redacții să însire prozelitilor săi catalogul bărbaților de știință necredincioși — prin faptul, că a publicat articolul dlui Dr. Leon, luat din „N. R. R.“ — pentruce n'a fost așa de sinceră să le pună înaintea ochilor și catastrofa acela lung al minților geniale credincioase, vreau să zic al bărbaților de știință din veacul al XIX-lea, cari prin descoperirile și invențiunile lor au dat direcția nouă științelor? Și anume, pentruce n'a spus, că vestitul *Ludovic Pasteur* a murit în 28 Septembrie 1895 sărutând crucea și mărturisind credința, și că tot el a zis în discursul său de recepțiune la Academia franceză, recitând cuvintele nu mai puțin vestitului Faraday, că: „Cunoașterea și venerarea lui Dumnezeu ajung la mintea mea pe căi tot atât de sigure, ca și acelea, pe cari ajungem la cunoașterea adevărilor de ordine fizică“? — Pentruce n'a spus, că vestitul chemist al veacului al XIX-lea, *Mihai Chevreul* († 1889), care fusese membru al Academiei de științe din Paris nu mai puțin de 63 ani și care descoperise atâtea lucruri noi, a fost creștin din cap până în tâlpi? Căci atunci, când în 1886 Academia franceză a bătut medalii comemorative în onoarea lui, și când pigmeii necredincioși nu puteau să vadă cu ochi buni atâtea cinste dată unui creștin declarat, Chevreul, pe atunci un venerabil bătrân de 100 ani, scrise o scrisoare deschisă, în care spune: „Toți câți mă cunosc știu, că eu m'am născut catolic, din părinți creștini, și că trăiesc și vreau să mor ca un catolic bun.“ — Pentruce n'a spus, că un alt chemist vestit din veacul al XIX-lea *Ioan B. Andrein Dumas* († 1884), pe care Pasteur îl pune alături cu Lavoisier, pentru lucrările lui, și care fusese secretar perpetuu al Academiei științe, încă a fost creștin? Căci iată ce zice el în pomenirea lui Faraday: „Dzeu a făcut toate lucrurile după număr, pond și măsură. Aceste cuvinte din cartea Înțelepciunii sunt vechi, de două mii de ani, și chimiștii află totdeauna expresiunea lor exactă în armoniile, ce se văd astăzi în numărul particulelor, cari compun corpurile, în volumul și pondul lor.“ — De ce n-a spus, că creștin a fost și neîntrecutul chemist al veacului al XIX-lea *Iustus von Liebig*, care a descoperit cloroformul și a pregătit extractul de carne, și că el se închină înțelepciunii dumnezeiești depuse în făpturi? „Eu eram vinovat, zice el, înaintea înțelepciunii Creatorului, și am fost pedepsit după dreptate: eu voiam să îndreptez lucrul Dănsului, și în orbia mea credeam, că din lanțul admirabil de legi, de care e legată și susținută viața de pe pământ, s'ar fi uitat o zală, pe care voiam să o suplinesc eu, slabul viermuleț neputincios... Sărurile alcaline, după părerea mea, trebuiau subminate nesolubile (plântelor), fiindcă în cazul contrar le-ar fi măturat ploaia. Eu nu știam încă, că chiar din contră, însuș pământul le păstrează... Arhitectul cel mare a înzestrat solul cu puterea de a suga și de a păstra elementele, cari slujesc de hrană plantelor și animalelor... În legea aceasta Creatorul a mai așezat o a doua lege, în virtutea căreia, pământul, care ține plantele, se preface într-un nemăsurat aparat de a filtra apa, curățindu-o de toate substanțele stricătioase sănătății omenești, de toate pro-

ductele putrejunii.“ — Trebuie să spună Onorata Redacție prozelitilor săi, și aceea, că *Carol Hermite* († în 14/I 1901) cel mai mare matematician francez din jumătatea a II-a a veacului al XIX-lea — căruia au să-i mulțumească: teoria ecuațiilor, a funcțiilor eliptice, a funcțiilor Abelian, teoria numerilor, a invariantelor etc. — încă a fost creștin, „cărui spiritualist convins, moartea îi deschise armoniile matematice, despre cari mintea omenească nu cunoaște aci pe pământ decât un neînsemnat ehou.“ cum zicea despre el Painlevé. Șirul acestor bărbați geniali, fie ei naturaliști, matematicieni ori fizicieni, îl putea lungi Onorata Redacție cu alți bărbați de știință geniali din zilele noastre, ori din trecutul mai apropiat, pe cari îi putea afla la *Denert* („Die Religion der Naturforscher; auch eine Antwort auf Haeckels „Welträtsel.“ Berlin 1901), ori la *Carol Kneller* („Das Christentum und die Vertreter der neueren Naturwissenschaft, Freiburg, 1903).

Deci, după ce eu nu înțeleg, și nu înțeleg împreună cu mine nici alții rostul național, politic, pedagogic, științific ori religios al articolelor din chestie, mă rog de Onorata Redacție să-mi spună, ce vrea cu articolii aceia?

II.

În ce ne privește apoi, pe noi creștinii de astăzi, noi ne avem credințele noastre și ne dăm seamă de ele, pe cum ne poruncește sf. Petru în I ep. 3, 15 și pe cum se cere de altcum dela orice om cu minte. Scurt! Avem motivele noastre de „credibilitate“, pe cum avem motive de „credibilitate“ și atunci, când credem vre-un lucru profan. Nu silim pe nime, ca să împărtășească vederile noastre, pentrucă omul are minte, și astfel nu poate primi ca adevărat, decât numai aceea, despre ce s'a convins că e adevărat, ori prin evidență și deducție, ori prin autoritatea celui ce i-a spus; dar pentru aceea nici nu îngăduim nimănui ca să ne tracteze de *naiivi*, fără să ne cunoască măcar credințele noastre

Și noi, cu toate că gustăm câte ceva din științele profane, ba unii din noi se ocupă cu deadinsul cu științele acestea, totuși n'am băgat de seamă să fie „conflict veșnic între știință și religie“, ba suntem de convingerea, că știința merge mână în mână cu religia noastră. Și nici nu se poate presupune altcum despre noi, fiindcă atunci, noi creștinii, am fi tot atâția oameni fără caracter cari am lucra totdeauna în contra convingerilor noastre. Adevărat, că sunt și cazuri de apostazie, mai rari ce e drept, cari pentru necredincioși sunt cazuri de oameni independenți ori liberi gânditori, pentru noi însă lucrul se explică tare ușor, știind că omul pe lângă suflet mai are și trup, și că trupul e plin de pasiuni, cari nu odată îl fac să lucreze chiar și în contra convingerii minții.

De altmintearea aceasta ni-a spus-o și conciliul din Vatican dela 1869—1870, la care se adunase *lamura bisericii apusene*. Aci, după ce se studiasse lucrul din toate punctele de vedere, deja de mai înainte, din partea *bărbaților competenți*, se enunță (Constituția de Fide cap. IV), că între știință și credință nu numai că nu este nici un conflict, ci dimpotrivă aceste două; știința și credința, se ajută împrumutat. „Verum ctsi fides sit supra rationem, zice Conciliul I. c.,

nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest... Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem ecclesiae intellecta et exposita non fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur... Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstrent, eiusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis juvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit; fatetur imo. eas, quemadmodum a Deo scientiarum Domino, profectae sunt, ita si rite pertractentur, ad Deum, juvante eius gratia, perducere.“

Le-am zis acestea mai pe deasupra, provocându-mă la autorități, fără să intru mai deaproape în meritul chestiunii, fiindcă și articolii, pe cari îi am în vedere tractează chestiunea pe deasupra, provocându-se la autorități,

De încheiere numai atâtea mai adaug, că îi ofer din toată inima autorului articolului „Anarhistul“ câte un exemplar *gratuit* din vol. I. din Dogmatica fundamentală și din vol. I. din Dogmatica specială scrise de mine — fiindcă celelalte volume nu sunt pentru domnialui — ca să vadă, cum tâlmăcim noi creștinii pe Dumnezeu și lucrurile lui „din cărțile naive și pline de povești copilărești“, și ca să nu se mai adeverească, că „*sola scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant... lucerant, docent, antequam discant.*“

Blaj în 16 Noemvrie 1909.

Dr. Vasile Suciu
prof. de teologie.

Concurs.

„Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“ publică concurs pentru două posturi de profesori (profesoare) ordinari la școala civilă de fete cu internat a „Asociațiunii“ cu termenul de 1 Dec. a. c.

Concurenții la aceste posturi au să-și înainteze cererile până la acest termen comitetului central al „Asociațiunii“ din Sibiu (str. Șaguna nr. 6). Cererile vor fi însoțite de următoarele documente:

1. Certificat de botez.

2. Certificat despre cvalificațiunea cerută de legea statului pentru ocuparea posturilor de profesori (profesoare) ordinari la școlile civile de fete, anume: la postul întâiu cu cvalificațiune specială pentru limbi și istorie, la postul al doilea cu cvalificațiune specială pentru științele naturale și matematică sau geografie.

3. Certificat despre studiile pregătitoare și despre ocupațiunea de până acum.

4. Concurenții să arete, că știu perfect limba română în vorbire și scriere.

Concurenții aleși vor avea să observe dispozițiile statutului de organizare al școlii.

Profesorul ordinar, până când e provizor primește salariu anual de 1600 coroane; plătiți anticipativ în rate lunare și 300 coroni de cvartir, plătiți anticipativ în 4 rate

trilunare; devenind definitiv, după un an de probă, primește salariu anual 2200 cor., bani de cvartir 600 cor., cvincvenalele obicinuite de câte 200 cor. și dreptul de pensie la fondul regnicolar de pensie al statului, unde va plăti taxele prescrie. Profesoara provizoră primește salariu anual 1000 cor. și întreaga întreținere în internatul școlii; devenind definitivă primește salariu anual 1600 cor., întreaga întreținere în internat, cvincvenale și drept de pensie, ca și profesorul. Profesoara pentru locuința și întreținerea în internat va avea să deie mână de ajutor directoarei la serviciul din internat.

Cererile intrate după terminul concursului nu se vor lua în considerare.

Sibiu, din ședința comitetului central al Asociației ținută la 11 Noembrie 1909.

I. Șterca Șuluțu m. p. O. C. Tăslăuanu m. p.
prezident. secretar.

†

Capitulul catedral din Gherla cu adâncă intristare face cunoscut eumcă

Reverendissimul Domn

Alesandru Bene

Prepozit capitular și canonic, vicar gen. episcopesc subst., asesor consistorial, examinator prosinodal șel. după un morb seurt a repausat în Domnul în 14 Noembrie 1909 la 2¹/₂ oare d. a., în anul al 63-lea al etății, 35 al preoției și al 17-lea al canoniciei.

Rămășițele pământesti se vor înmormânta în cimitierul gr-cat. din loc. în 16 l. e la 2 oare d. a., iară sf Liturgie pentru sufletul adormitului se va ține în Capela Episcopescă Miercuri în 17 l. e. la 8 oare dimineața.

Fie-i țărina ușoară și memoria binecuvântată!

Noutăți.

Din Arhidieceză. Cu terminul de 30 crt. espiră concursul pentru completarea parohiei Ghirșul român din tr. Cojoana. Venitele congruale sunt satorite în 272-76 cor.

Știri personale. Esc. Sa Mitropolitul Victor, însoțit de canonicul Dr. Victor Szmgelski, inspector școlastic arhidiecezan, a plecat luni seara la Budapesta spre a lua parte la conferința episcopescă. Vineri s'a reîntors cu bine acasă.

Alegerea de Episcop la Caransebeș. A treia alegere de episcop român ortodox la Caransebeș a fost satorită pe ziua de 4 Dec. sârbătoarea Intrării în Biserică.

Hymen. Dl Ioan Montani, redactor la „Tribuna“, anunță cununia sa cu dș. Leonida Belu din Radna. — Folicitățile noastre.

Promoție. Ioan Iuga, stud. jur. a fost promovat la 6 crt. de doctor în drepturi la universitatea din Cluj.

Serată literară. Dumineca trecută s'a început seria serătelor literare aranjate de Reuniunea femeilor din Blaj. A dizertat dna *Leontina Ciura*, vorbind despre mișcarea feministă și arătând direcția, ce ar trebui urmată în educația fetelor spre a crește din ele femei bune. Dizertanta a fost viu aplaudată. Dș. *Roza Căpușan* a declamat o bucată din Sapho, fiind acompaniată la pian de măiestrul Iacob Mureșian. Dșoara *Căpușan* a fost neîntrecută ca declamatoare. Dș. *Silvia Nestor* a cântat la pian Poutpouriul lui Mureșian delectându-ne cu perlele de muzică românească. Simpatice a fost declamația dș. *M. Coltor* care ne-a spus o poezie de dș. Pitiș. Public a fost mult și începutul a succes pe deplin.

Dela Societatea meseriașilor nostri. Duminecă în 14 crt. la oarele 5 d. a. s'a început seria conferințelor anunțate pentru meseriași. După discursul de deschidere a prezidentului, prof. A. Ciura, ni-a dat o frumoasă și potrivită comemorare a marelui Eminescu. Făcând o caracterizare nimerită a vieții poetului citează drept ilustrare a geniului său poetic câteva specimene din cele mai frumoase poezii. Publicul asistent, care s'a prezentat în număr frumos, l-a urmărit cu o deosebită atențiune pe conferențiar, răsplătindu-l cu aplauze călduroase. — Doamne Maria Kampf n. Christian cu declamarea poeziilor lui Eminescu „Despărțirea“ și „De căteori iubit-o“ s'a dovedit o bună declamatoare. — De închierie dl Păcurar, a predat cu mult haz „Țiganul la vânat.“ — Proxima conferință va fi în 28 Noembrie.

Petreceri. Societatea de lectură „Inocențiu Micu Clain.“ a teologilor români din Blaj invită la *Serata literară-muzicală*, ce o va aranja Marți la 23 l. e. în sala de gimnastică a școalelor române. Venitul e destinat pentru fondul orfanotrofiului. Programul acestei serate asupra căreia atragem binevoitoarea atenție a cetătarilor noștri, e următorul: 1. a) „Iată preotul mare“ de I. Murășan, cor. bărb. b) „Mulți ani trăiască“ de T. Lugojan, cor. bărb. 2. „Marș“ de I. Wagner, orh. soc. 3. „Dizertație“ de Octavian Bugner, cler. an IV., preș. soc. 4. „Constantin Brancoveanu“ de I. Murășan, cor. bărb. cu soli de bariton (Brancoveanu: Ioan Dragomir cler. an IV.); bas (Sultanul: Iustin Poruțiu, cler. an IV.); naratori (ten. I. Ioan Bărbat cler. an IV. și bas Ioan Bejan, cler. an II.) cu acomp. de pian. 5. „Lacrămi și suspine“ aranj. de Ioan Bacău, orh. soc. 6. „Scrisoarea III.“ de M. Eminescu, decl. de Victor Florea cl. an. III. 7. „Bubnie tunul“ de I. Costescu, cor. bărb. 8. „Friguri de autor“ dialog ** predat de: Petru Gruia cl. an. IV. și Longin Corcheș, cl. an. III. 9. Poutpouri din operetta „Crai nou“ de C. Porumbescu, orh. soc. 10. „Veacuri triste“ de A. Bena, cor. bărb. 11. Trio din „Porphir marș“ de Liuka.

— Universitarii Români din Cluj invită, la *Petrecerea cu dans*, ce se va aranja în sala dela „Hotel Central“, în 25 Noembrie n. 1909. Venitul curat e destinat pentru Casina română din loc.

— „Societatea Meseriașilor din Blaj“ invită la *Petrecerea cu dans* ce o va aranja Duminecă în 21 Noembrie n. în sala otelului Univers. Venitul curat este destinat pentru zidirea unei case și hale de vânzare.

Osândit politic. Dl Ioan Mihu, cancelist advocațional în cancelaria adv. Dr. Iuliu Maniu, a fost osândit de tribunalul din Cluj la 4 luni închisoare și 300 coroane amendă, pentru o corespondență publicată în „Liberatarea“ despre atentatele cu dinamită din anul trecut.

Mașina „Tornado“. Aducem la cunoștința economilor noștri, că punem la dispoziția obștei mașina „Tornado“ pentru sfârticatul cocșilor (tulugilor, pășilor, paielor) de cucuruz, carea e ușor de transportat, având numai 160 chlg greutate, și ușor de mannat, și pe deasupra se poate folosi și la tăiatul altor nutrețuri. Mașina se poate lua în primire oricând dela școala economică (consistorială Waiseng. 9). Cei cari o folosesc sunt îndatorați a o duce și a o returna în stare bună pe cheltuiala lor. Apelăm la cărturarilor noștri (preoți învățători, notari, primari etc.) să atragă atenția economilor din comune asupra acestei mașine. Sibiu, 7 Noembrie n. 1909. Comitetul central al „Reuniunii române de agricultură din comitatul Sibiu.“ Pant. Lucuța prezident. Vic. Tordășianu secretar.

Aviz! Avem onoare a aviza pe toți românii de bine, cari au subscris, ori au de gând a subscrie acții pentru nou înființându-l institul de credit și economii „Luncana“ în Margita — că terminul pentru subscrierea de acțiuni s'a prelungit până la 30 Decembrie nou. 1909. — Margita, la 25 Octomvrie 1909. În numele fondatorilor „Luncanei“: Vasile L. Tămaș m. p. președinte Liviu Rada m. p. secretar.

Semne culturale. Marelui ziar bucu-reștean „Minerva“ și „Viitorul“ li s'au detras debitul postal de a putea întră la noi în țară.

Știri școlare. A apărut atât partea I. pentru cl. 1, 2 și 3, cât și a II pentru cl. 4, 5 și 6, a Cursului de limba maghiară de Iuliu Vuia, scris în conformitate cu noul plan ministerial și se poate comandă la toate librăriile cu 50 fil. o parte. Recenzentul ministerial a calificat aceste scrieri de model și de cele mai practice cărți, scrise după cel mai ușor metod. Învățătorii, cari vor a-și ușura situațiunea, introducă manualele Dlui Vuia și se vor convinge. (59) 3-3

Posta Redacțiunii.

Vasile. Va urmă scrisoarea.

J. B. Știrea a fost desmintită categoric în chiar ziarul din vorbă.

Morbul englez

va nimici sănătatea copilului Dtale dacă nu te vei îngriji din buna vreme de băiat.

La cumpărarea Emulziei, înșiși sama să aibă marca de scutire alui Scott: Pescarul

Emulziunea-SCOTT

e medicina cea mai bună contra morbului englez, întărește oasele și îngrășă. Afară de aceea copii cari sufer iau Emulsiunea de SCOTT cu o deosebită plăcere, pentru că e plăcută la gust. Copilul mistue cu ușurință și o bea chiar și atunci când nu-i place laptele.

Emulzia SCOTT e cea mai distinsă! Prețul unei sticle originale 2 cor. 50 fil.

— Să capătă în toate apotecele. —

Sirolin

produce poftă de mâncare îngrășă, oprește tusa, regulează secrețiunea, și oprește asudarea peste noapte.

Se recomandă zilnic de medici și profesori contra officei, guturaiului, tusei măgărești, scrofulei și influenței

Fiindcă sunt imitațiuni fără preț se ceri totdeauna pachetare originală de „Roche“.

F. Hoffmann-La Roche et Cie,
Basel (Helvetia).

„Roche“

La ordin medical li primești din ori ce farmacie — Prețul unei sticle 4. — cor. —

(4) 32-35

Partea literară.

Icoane din luptele Bisericii.

de I. Roșiu.

(Continuare).

12

Renaissance-ul humaniștilor, în loc să fi înălțat sufletul omenirii cu un ideal mai de seamă, l-a umplut cu păgânismul vechiu, împotriva căruia se răsboie atâta amar de vreme creștinismul. — A stâns din suflete acea străveche credință, care produse până aci minuni pe toate tărâmurile istoriei universale, și care unică a împăcat și împacă pe Dumnezeu cu oameni și oamenii între sine.

A creat cultul individului și adorarea „eului” preste marginile cuvenite, iar ca dreaptă consecință a tuturor acestora: o generală îndoială față de orice adevăr mai profund, un spirit de oponentă față de tot ce se cuprinde sub cuvântul „autoritate.”

Tendința humaniștilor de a emancipa individul în toată privința, se înțelege, că a fost mai puternică în contra religiunii. S'a războit, ce-i drept, mai mult ori mai puțin și pe teren politic și economic — și știm, că a produs enorme schimbări mai târziu; adevăratul centru însă în privința cărnii pornise cu toată puterea a fost biserica, căci în prima linie aceasta formă o masă mai compactă cu vază unitară.

Desfrâul general, ce urmă astfel, a creat primejdiosul subiectivism în ale credinței de o parte, iar de alta a învrăjbit amarnic puterea laică a împăraților cu vaza bisericii, și în special cu vaza patriarhilor romani, cari două puteri altcum nici până aci nu trăiseră în deplină armonie. Puterile statelor anume n-au fost în destul de recunoscătoare pentru această biserică universală, care: li-a pus temelie adevărată, ba le-a chiar încheșat întru puteri de sine stătătoare; și netezind împărechierile a ținut totodată între ele un echilibru oareșcareva, asigurând astfel înaintarea Europei și cu ea — am putea zice — a întregii omenimi.

Culmea neofotelegerilor înăsprite se manifestă mai vârtos pe vremea lui Gregoriu VII. Pe împăratul Frideric II. îl vedem în 1245 excomunicat de Săborul I. din Lugdan șcl.

Astfel scade cu încetul prestigiul și puterea imperiului roman, dar pierde mult și scaunul patriarhiei romane. Transpunerea acestuia apoi în Franța de atunci sub Filip Frumosul, în veacul al XIV. numită și: „prisoarea babilonică;” brutalitățile împăraților și a domnilor teritoriali germani, mai apoi și nefericita coincidență, că chiar pe vremea renaissance-ului a fost mai încercată biserica de apostoli slabi deINGER, cari au ponegriț istoria bisericească cu rușinoasele pagini ale schismei apusene — își au urmările funeste, provocând o confușiune regretabilă preste întreaga biserică romană.

După un Alexandru VI. urmează în scaunul apostolic Piu al III., care în prea scurtă vreme și-a ajuns veștele fără să se fi putut prinde cu braț mai puternic de regenerare; iar despre urmașul acestuia, despre Iuliu II. cronica își permite șaga că: numai paloșul sf. Pavel și l-ar fi ținut, iar cheile sf. Petru le-ar fi aruncat în Tibru.

Duhul renaissance-ului liberal pătrunse mai primejdios, decum s'ar gândi în aulele și sufletele vlădicești, iar vauitatea oarbă își ridică palate de plăceri în toate părțile. Astfel genii literați, mai pătrunzători, îmbătați mai ales de idealismul humaniștilor, atacă așezămintele bisericești din toate părțile și provoacă, în public, pe înșiși principii să se opună în primul rând patriarhilor romani. Și că li-a reușit apucătura aceasta, e ușor de înțeles, când știm, că episcopii laicizați și cufundați în materialism, fiind totodată și principii cei mai puternici în zilele aceste — se nănuiau să devină cari de cari mai independenți de ori-ce vază.

Căutau să se emancipeze de sub puterea împăraților și în aceeași vreme și de sub scaunul apostolic; la dorul emancipării generale, acest germene al descompunerii — pornit dela acești apostoli uitați, — se lăți și mai departe: s'a încuibat în nobilimea de rând și în păturile de jos ale popcrului așa, că în puțină vreme toate straturile populațiunii erau reciproc îndușmănite: — iar consecințele dureroasă tot biserica le trăgea.

Nemulțumirea și protestele trec în valuri mari preste biserică; provoacă echouri și în legile țărilor, căci împărații (Franța) și principii mireni (Germania) nu mult se îmbiau până să codifice cele mai aspre ofense la adresa scaunului apostolic.

Și cum nu, când chiar și în Săboarele din Constanța și Basilea mai mulți episcopi liberali discută cu multă antipație despre puterea jurisdicțională a patriarhului roman asupra episcopilor.

Deja în veacul al XV. de-o parte episcopii și împărații slăbiau tot mai mult bunele relații cu scaunul Romei, iar de altă parte între popoară cucerea tot mai mult coloratul național în biserică; — și toate acestea în paguba prestigiului bisericii unitare și universale.

Pe lângă acestea și știința fuge vedit nu numai de școlastică, ci și de însași biserica: în cadrele naturale cultivate cu atâta zel de nouă cărări, iar în sociologie adă tărâm mai real și apropiat în seninătatea lui decât în „abstracțiunile” credinței.

Dacă mai adaugem la toate acestea și faptul, că desconsiderarea bisericii eră provocată în mare parte de corupția ce stăpâniă preoțimea de sus până jos și invers așa, încât devenise postulat și condiție de viață ulterioară: reformarea „in capite et membris;” — și că hulele cu cari eră întâmpinată biserica — din pricina multora din slujitorii săi — au căpătat un puteric răspânditor în tipografia nou inventată: — atunci vom înțelege, pentru-ce au lăsat vremurile aceste urme — mai nenorocite și mai mari poate decât oricari altele — în istoria bisericească

Aeneas Sylviu descrie — între altele — în mod oribil decadența orașului Viena; iar împăratul Sigismund insistă mult la senatorii conciliului din Basilea, ca să șteargă legea celibatului, căci — zice dânsul: „Din o mie abia unul dacă cinstește continența preoțească, toți sunt concubinari, ori adulteri ori cei mai rău...”

În această epocă încercată de șovăeli și nedumeriri, saturată de neîndestuliri și plină pe deasupra și de elemente sătoase de creare și regenerare: și-a aruncat Luther cu toată energia și gravitatea, gândul atât de sugestiv resonator pentru toate spiritele creștinești: Cinstea lui Hristos e pătată, vrednicia și valoarea lui nemăsurat de mare sunt rău pricepute, evangeliul lui e pângărit.

Acelaș accent de durere l-a repetat Zwingli în Șvițera și Calvin nu departe de Zwingli.

Am putea presupune, că Luther s'a aruncat în arena lumii cu bună credință, dar puțină precauțiune. — El probabil, că nici pe din departe n'a prevăzut îngrozitoarele urmări, pe cari de le presimția, nimiciă coalele pe cari și-a însemnat tezele în contra patriarhului Leone X., rămânea în cela sa călugărească și-și recită înainte rugăciunile.

Ce-a făcut anume Luther?

A aruncat o schintea în zărilor inferbântate și a aprins o lume întreagă, ca urmașii să aibe ce plânge veacuri întregi pe ruinele nesocotinții lui.

Odată a alunecat — s'a cufundat pentru vecie.

E oare pășirea lui mai mult decât primejdia ariană de odinioară? E mai ofensivă decât mohamedanismul? E oare mai traică decât erezia lui Eutihiu ori a altora de mai târziu? — Da. — El și-a pus bază mai solidă decât toți aceștia, căci până la ultima suflare a accentuat tot mereu, că cu „curățenia” și în virtutea „Bibliei” se luptă. Și-a legat isteț păcătoasele veleități omenesci de vecinicia adevărului Bibliei, accentuând apoi și propunând preoția universală, dar mai presus de toate: închinând cu perfidie principiilor germani biserica, puterea și comorile ei — a căutat nu numai să surpe vaza absolută a bisericii, ci să-și asigure și șieș viitor.

Vremea însă — precum arată vărările lui finale — a dovedit, încă pânăce mai trăia, că baza religioasă pusă de dânsul n'a fost decât o imposibilitate răsărită dintr-un crier *anormal*; — înșiși ucenicii lui mai cu judecată l-au desavuat și l-au părăsit.

Luther a introdus ideea fundamentală a subiectivismului, deci autonomia minții omenesci mai înainte decât Kant cu două veacuri bune.

Din el a emanat mai pronunțat principiul absolutismului individual cu privire la cercetarea liberă a Bibliei, ridicând muntea omenească de-asupra cuvântului dumnezeesc.

Răulețul pornit de dânsul a devenit cu vremea șuvoiu furtunos, și pecând „reformatorii” se laudau, că au câștigat libertate și drepturi pe seama minții, în realitate n-au făcut altceva, decât, că au dat curs liber greșurilor și erezilor.

Deja însă în adunarea lor dela Augsburg observă căiniți fatalitatea principiului lor de liberă tâlcuire a Sf. Scripturi; — au început deci să-și făurească „dogme obligatoare” (!!), pentru sine și sectarii lor. Nici bine nu-și vestiră deci înaintea lumii principiul libertății individuale ori-ce fel de cercetare — și se și combătură de Sine.

(va urmă)

Bibliografie.

A apărut:

Principii morale sau etice ale religiei creștine, pentru școlile medii și institutele pedagogice de *Dr. Vasile Suciu*, prof. de sf. teologie și de religie la gimn. sup. Cu aprobarea Superiorității bisericești. Balázsfalva—Blaj 1909 Tipografia și Librăria Seminarului teologic gr.-cat. Preț: 1.60+10 fill. porto. Se află de vânzare la Librăria Sem. teol. gr.-cat. din Blaj.

Abecedar și carte de oetire maghiară pentru clasa a II a școlii primare cu limba de propunere română. De Ioan F. Negruțiu și Petru Ungurean. Ediția a VIII. Prelucrată după noul plan ministerial, (art. XXVII—1907.

Balázsfalva, — Blaj 1909. Preț **50 fileri.**

„Biblioteca pentru toți“ Nr. 441—442 conținând **trei povestiri** de Gustav Flaubert, și anume: **O inimă simplă**, **Legenda sfântului Iulian ospitalierul** și **Irodiada**, traducere de d. Iftodiu. Preț 60 bani.

Aceste trei povestiri, pline de un farmec deosebit, ca toate operele atât de cizelate a marelui Flaubert, care a devenit clasic în Franța și e considerat printre cei mai mari scriitori contemporani, Flaubert e și naturalist și romantic în același timp, și această înfrățire a romantismului și naturalismului apare în deosebi în povestirile mai sus menționate. Ce poate fi mai romantic și mai fantastic ca **Legenda sfântului Iulian ospitalierul**, iar **Herodias** e o serie de tablouri fastuoase și de-o strălucire neînchipuită prin care vedem cum Salomeea prin dansul ei câștigă capul sfântului Ioan. **O inimă simplă** e povestirea înduioșătoare a unei sermane slujnice din provincie, și e, în simplitatea ei de un naturalism neîntrecut. În toate trei povestirile ni-se arată admirabilul artist, care este și căruia nu i-se poate imputa decât o perfecțiune prea mare.

De vânzare la mai toate librăriile din țară.

Catalogul complet al acestei „Bibliotecii pentru toți“ care se sporește în mod regulat cu câte 2 volume nouă pe fiecare săptămână, a se cere la „Librăria Editoare LEON ALCALAY, la București“, precum și în Librăria sem. teol. din Blaj—Balázsfalva.

„Călimdarul Poporului“ pe 1910 să află de vânzare la administrația „Foi Poporului“, Sibiu, strada Măcelarilor Nr. 12. Preț 40 fileri plus 5 fileri porto.

Din cupriusul lui amintim: Din vieța regelui Carol (cu portret). M. Cogălniceanu (cu portret). Ciobanul și dracul (poveste). Novela lui Gane: Domnița Ruxandra, apoi Răvășul nostru (întâmplările de peste an). poezii, glume, povește economice etc. Dintre ilustrații mai amintim portretele reșoșilor mari bărbați: Alexandru Mocionyi, Cor. Brediceanu și Dr. Aurel Murășanu, apoi mașina de zburat a lui Wright, noul prezident al Statelor americane Taft etc.

Proprietar-editor: Aurel C. Domșa.

Redactor rezpoz.: Augustin Gruția.

Surprindere mare!!!

În vieță nu se mai oferă această ocaziune!

600 bucăți numai cu Coroane 4.20

Un orologiu-Anker precizat aurit, cu catenă, pentru care se garantează 3 ani; 1 Cravată modernă de mătăsă pentru domni; 3 buc. batiste ff.; 1 elegant inel pentru domni cu imit. de piatră nob.; 1 pompoasă garnitură de juvaere pentru dame constând din: 1 Colier de mărgele orient. juvar mod. pentru dame cu incuetoare patent; 1 brățară eleganta, 1 păreche cercei cu țoarte patent; 1 minunată oglindă de buzunar; 1 portmoneu de piele; 1 păreche butoni pentru manchete, 3 grade aur-double cu incuetoare patent; 1 foarte elegant album de ilustrate, cele mai frumoase vederi din lume; 3 obiecte de răs (jux.) mare haz pentru mic și mare; 1

epistoler de amor pentru domni și dame; 20 obiecte de corespondat și încă peste 500 obiecte folositoare, indispensabile în casă. — Toate laolaltă cu qrologiu cu tot, care singur face prețul, costă numai **4.20**. Spedează pe lângă rambursă sau trimiterea anticipativă a prețului: Wiener Central-Versandhaus

P. LUST, Krakau 139.

NB. Pentru cele nepotrivite se reîntorc banii.

(62) 1—1

Prima pepinerie de viță de vie pe **Târnava.**

Proprietar: **Frideric Caspari**

Medgyes Nr. 47 (Nagy-Küküllő megye).

De ani recunoscută ca prima și cea mai deamnă de încredere și mai bogată în specialități de viță de vie, liferează:

Altoi de viță

americană cu și fără rădăcini în diferite specialități, **se garantează veritabilitatea speciei.**

Binevoii a cere Prețurent ilustrat!

În prețurent se află **epistole de recunoștință** din toate părțile Țării; de aceea fiecare proprietar de vie, înainte de a-și face comanda, poate să se asigure dela cunoscuți. verbal sau în scris, despre **vrednicia de încredere necondiționată a sus amintitei pepinerii.**

(57) 5—20

se adresează. cine dorește a-și procura varietăți autentice de:

La NAGYENYED
Com. Alsófehér

Pomi roditori
arbori pentru alee, plante de ornament, conifere, plante de împrejmuț, fructe cu boabe, pueți, etc.

(49) 6—12

Vițe altoite
(calitate superioară)
viță europeană și americană cu și fără rădăcini. (Catalog instructiv la cerere gratuit).

FISCHER & C. Comp.
Pomi Viticul țara

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transsylvania“

din Sibiu

(45) 50-52

Intemeiată la anul 1868

Sibiu, strada Cisnădiei nrul 5 (edificiile proprii), asigură în cele mai avantajoase condiții:

contra pericolului de incendiu și exploziune.

edificii de ori-ce fel, mobile, mărfuri, vite, nutrețuri și alte produse economice etc.

asupra vieții omului

în toate combinațiile, capitale pentru cazul morții și cu termen fix. asigurări de copii, de zestre, rente pe viața întreagă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală

Asigurări pe spese de înmormântare cu solvirea imediată a capitalului.

Valori asigurate contra incendiului:	capitale asigurate asupra vieții:
95.816.412 coroane.	9.882.454 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit:

pentru despăgubiri de incendii 4,484,278.83 cor. pentru capitale asigurate pe viață 4,028,113.12 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela: Direcțiune în Sibiu, str. Cisnădiei nr. 5 etajul I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița, Cluj și Oradea mare, pe cum și dela subagenții din toate comunele mai mari.

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896 premiat cu medalia cea mare.

Turnători de clopote și fabrica de scaune de fer pentru clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

în Timișoara-Fabric

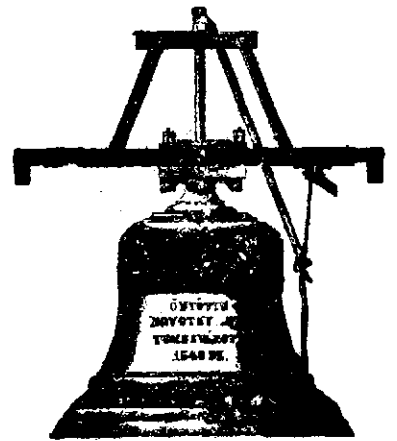
(45) 50-52

se recomandă spre pregătirea clopotelor nouă, pe cum la turnarea de nou a clopotelor stricate, mai departe spre facerea de clopote întregi armonioasă, pe lângă garanție pe mai mulți ani, provăzute cu ajustări de fer bătut, construite spre a le întoarce cu ușurință în ori ce parte, îndată ce clopotele sunt bătute de o latură prin aceea ce sunt mântuite de creșpare. — Cu deosebire recomand

clopotele găurite

de mine inventate și mai de multe ori premiate, cari sunt provăzute în partea superioară — ca violina — cu găuri după figura S și pentru aceea au un ton mai intensiv, mai limpede, mai plăcut și cu vibrarea mai voluminoasă, decât cele de sistem vechiu, așa, că un clopot patent de 327 kg. este egal în tonul unui clopot de 461 kg. făcut după sistemul vechiu. Mai departe se recomandă spre facerea scaunelor de fer bătut, de sine stătătoare, — spre proadjustarea clopotelor vechi cu ajustare de fer bătut — ca și spre turnarea de toace de metal.

Prețuranturi ilustrate se trimit la cerere gratuit și franco

Băile Buziaș

Phönix apă minerală de Buziaș

S'a dovedit de cea mai cu efect contra morburilor de rărunchiu, de beșică, contra catarului cronic de rărunchiu, contra formării nisipului și a petri în beșica de apă. Recomandata de medici. Depositul principal e la Gelb I Blaj.

(35) 11-12

„Recomandăm proprietarilor de vii cu toată căldura tovarășia românească „Mugurul“ însoțire economică-comercială în Elisabétopol (Erzsébetváros) care vinde altoie de viță de vie de toate speciile pe cum și viță americană cu și fără rădăcină și la dorință însoțirea dă instrucție gratis ori cui în toate ramurile viticulturii.

(34) 51-52

Traian A. Todorescu,

producător de vinuri în Világos (Șiria) livrează vinuri foarte bune, și curate după dealurile cele mai renumite, dela 50 ltr. în sus (în engros) cu prețuri moderate deposituri: Musca-maderat, Galșa, Șiria, Covasint, Minis.

Centrala: Világos (Com. Arad) la dorință prospecte gratuite.

49+ 51-52

In propr. ul interes

Primește numai **BOHN** țigla

din Nagyikinda și Zsomboly respingând ori ce altă țigla de calitate inferioră pentru că numai

țigla BOHN e practica, frumoasă și trainică.

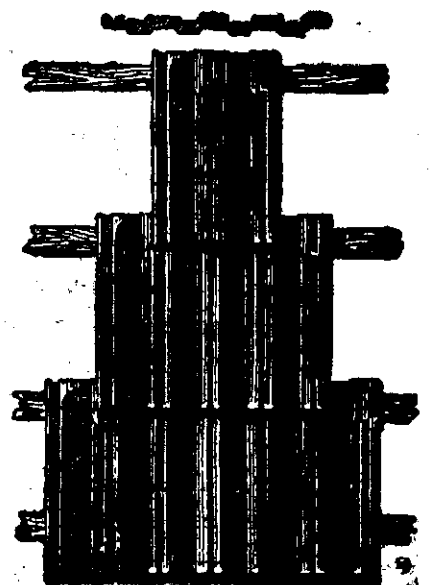
Cereți mostre și catalog.

Fabrica de țigle BOHN — Zsomboly.

(27) 18-?

Țigla Bohn de Nagyikinda.

Țigla Bohu de Zsomboly.